

Захисний механізм

Новели щодо протидії зловживанню процесуальними правами набули практичного втілення і сьогодні є ефективним способом захисту від дій недобросовісних учасників судового процесу

Ярослав ЛАБАТЮК, Олексій КОБАЛЬ • Спеціально для «Юридичної практики»

Ярослав
ЛАБАТЮК

Олексій
КОБАЛЬ

← с. 16 Нерідко складаються ситуації, коли учасники судового процесу, маючи певну процесуальну мету, таку як збільшення тривалості розгляду справи (затягування), маніпулювання автоматизованим розподілом справ між суддями, вдаються до різних дій, які містять ознаки зловживання процесуальними правами.

У багатьох випадках такі дії учасників на перший погляд відповідають процесуальним вимогам, і на практиці опонентам складно довести суду недобросовісність і непроцесуальну поведінку, що має наслідком порушення прав інших учасників судового процесу.

Процесуальний захист

Нові процесуальні кодекси, які почали діяти з 15 грудня 2017 року, суттєво змінили підхід до кваліфікації діянь учасників, пов'язаних із недобросовісним користуванням процесуальними правами. По-перше, в нових кодексах було визначено чіткий перелік дій, які вважаються зловживаннями, по-друге, було розширено кількість видів відповідальності за ці діяння, а також створено механізми притягнення таких осіб до відповідальності.

На сьогодні вже можна впевнено сказати, що такі механізми є дієвими і досить часто застосовуються судами на практиці.

Далі мова піде про процесуальні положення, які містяться в ГПК України (аналогічні положення закріплено також в інших процесуальних кодексах).

Так, однією з основних засад (принципів) господарського судочинства, яку визначено статтею 2 ГПК України, є неприпустимість зловживання процесуальними правами.

Процесуальні норми містять перелік дій, які суд може визнати зловживання процесуальними правами. До таких дій законодавець відносить, зокрема, подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями (пункт 2 частини 2 статті 43 ГПК України).

Суд, зі свого боку, вживає заходів для запобігання зловживанням процесуальними правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи, визначені цим Кодексом (частина 4 статті 43 ГПК України).

Якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання (частина 3 статті 43 ГПК України).

Множинність позовів

У цьому матеріалі зупинимось на одному прикладі з власного досвіду, в якому суд за заявою відповідача застосував процесуальні засоби захисту через зловживання позивачем правами на позов, що стало належним забезпеченням гарантії права на справедливий судовий розгляд, а також проявилось в ефективному та своєчасному захисті прав відповідача як власника нерухомості, оскільки стало наслідком скасування заходів забезпечення позову та зняття арешту з одного з найбільших торговельно-розважальних

Подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, метою якого є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями, є зловживанням процесуальними правами

центрів (ТРЦ) в Україні ще до розгляду апеляційної скарги на ухвалу про забезпечення позову.

У цій справі позивач звернувся до господарського суду з позовною заявою про визнання правочину недійсним. Разом із позовом позивач подав заяву про вжиття заходів забезпечення позову шляхом накладення арешту на нерухоме майно відповідача, яким є один із найбільших ТРЦ в Україні.

Одночасно з відкриттям провадження у справі господарський суд прийняв ухвалу про вжиття заходів забезпечення позову шляхом накладення арешту на нерухоме майно, яку було оскаржено відповідачем в апеляційному порядку.

Однак під час підготовки до першого підготовчого судового засідання відповідач проаналізував дії позивача та виявив, що подання позовної заяви в цій справі передувало поданням позивачем ще чотирьох позовних заяв до цього самого суду до цих самих відповідачів із тим самим предметом та з тих самих підстав. Ба більше, на дату відкриття провадження в цій справі за вказаними позовами судом не було прийнято жодного процесуального рішення (залишення позову без руху, залишення позову без розгляду, повернення позову тощо).

Такі дії позивача очевидно свідчили про зловживання своїми процесуальними правами для маніпулювання автоматизованою системою розподілу справ між суддями.

З метою належного захисту прав клієнта адвокатами відповідача було подано до суду клопотання про визнання таких дій зловживанням позивачем процесуальними правами та залишення позову без розгляду.

Під час розгляду цього клопотання суд встановив факт подання позивачем ще чотирьох тотожних позовів, за якими на дату відкриття провадження у справі не було прийнято ухвали про їх залишення без руху, без розгляду, повернення тощо. І такі дії позивача було визнано зловживанням процесуальними правами, застосовано заходи захисту від зловживань та залишено позов без розгляду в першому підготовчому судовому засіданні.

Вартим уваги є також той факт, що суд, окрім визнання зловживання пози-

вачем його процесуальними правами, залишаючи позов без розгляду, застосував положення пункту 10 частини 1 статті 226 ГПК України, яке передбачає, що суд залишає позов без розгляду, якщо після відкриття провадження встановив, що позивач подав до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів)

із тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не прийнято ухвалу про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду.

Довести відсутність

У контексті цього питання варто зазначити, що в ситуаціях, коли не вдається окремо довести суду, що подання позивачем кількох тотожних позовів є зловживанням його процесуальними правами, і на цій підставі залишити позов без розгляду, автори рекомендують, залежно від обставин справи, також доводити, що на момент відкриття провадження у справі за іншими позовами не було прийнято ухвалу про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду, що в розумінні пункту 10 частини 1 статті 226 ГПК України є самостійною підставою для залишення позову без розгляду.

У нашій справі господарський суд, визнаючи зловживання процесуальними правами та залишаючи позовну заяву без

розгляду, застосував положення частини 9 статті 145 ГПК України й одночасно вказав про скасування вжитих у справі заходів забезпечення позову.

На нашу думку, позов у цій справі був очевидно безпідставним, що в розумінні пункту 3 частини 2 статті 43 ГПК України є також зловживанням, а метою подання такого позову для позивача було накладення арешту на нерухоме майно шляхом вжиття заходів забезпечення позову. Саме тому можна сказати, що відповідач, вживаючи заходів щодо визнання таких дій зловживанням правами, в законний спосіб запобіг втіленню неправомірних намірів позивача та належним чином, а найголовніше оперативно (ще до розгляду апеляційної скарги на ухвалу про забезпечення позову) захистив свої права та звільнив з-під арешту своє нерухоме майно.

Проте звертаємо увагу, що на практиці, на відміну від подання кількох тотожних позовів, питання доведення зловживання позивачем процесуальними правами у формі подання безпідставного позову є дещо складнішим, неоднозначним та залишається дискусійним. Поняття безпідставності позову є поняттям оцінним, під час визначення якого, з одного боку, наявні конституційні приписи, якими передбачено принцип верховенства права, що зокрема містить гарантії права на звернення до суду з позовом для захисту порушеного права, а з іншого боку, є норми процесуальних кодексів, які встановлюють процедуру реалізації такого права та форму.

Дієвий спосіб

У підсумку зазначаємо, що процесуальні новели щодо протидії зловживанню процесуальними правами набули практичного втілення і сьогодні є ефективним способом захисту від дій недобросовісних учасників судового процесу та навіть отримання позитивного результату в судовому розгляді справи, як це було в нашому випадку.

Однак, зважаючи на диспозитивність судового процесу, суд не наділений правами самостійно збирати докази для встановлення обставин і фактів зловживання учасником справи правами, особливо тих обставин, які не є очевидними, як це було в нашій ситуації щодо подання позивачем кількох тотожних позовів.

Тому наполегливо рекомендуємо під час підготовки до судового засідання (розроблення стратегії захисту сторони в судовому спорі в цілому) детально аналізувати всі процесуальні ходи опонента і в разі виявлення дій, які можуть вказувати на недобросовісне користування його правами, ініціювати перед судом визнання таких дій зловживанням правами і просити суд застосувати заходи процесуального впливу.

ЛАБАТЮК Ярослав — старший юрист EQUITY, м. Київ,

КОБАЛЬ Олексій — молодший юрист EQUITY, м. Київ